

Daar de definitieve scheiding van kerk en staat in Nederland eerst in de tweede helft van de negentiende eeuw (1870) zijn beslag kreeg en de heerlijke rechten, waaronder het collatierecht, tot 1922 bleven bestaan, bevatten ook overheidsarchieven en particuliere archieven belangrijk materiaal voor de nederlandse kerkgeschiedschrijving der negentiende eeuw.

Heerlijkheidsarchieven bevinden zich in rijksarchiefbewaarplaatsen (zie hiervoor *De Rijksarchieven in Nederland*), doch ook bij gemeentelijke archiefdiensten. Informaties betreffende particuliere archieven, waarin zich dus stukken betreffende predikantsberoepingen, kerkeradsverkiezingen, kerkgebouwen enz. kunnen bevinden, zijn te verkrijgen bij het Centraal register voor familiearchieven (p/a rijksarchief Utrecht, Alexander Numankade 201).

Wat de overheidsarchieven zelf betreft moeten natuurlijk in de eerste plaats de archieven van de departementen voor de erediensten worden genoemd. Gelukkig bestaat hiervan een in 1931 door H. Bonder vervaardigde inventaris, waarin alle desbetreffende archieven zijn beschreven. De zaken betreffende de erediensten zijn nl. gedurende enige, vrij korte, perioden behartigd door eigen ministers (resp. voor de Hervormde e.a. en voor de Rooms-Katholieke eredienst) doch overigens door directeurs-generaal dan wel de ministers van binnenlandse zaken, justitie of financiën. In het archief van laatstgenoemd ministerie zijn natuurlijk ook van na 1870 stukken die betrekking hebben op de toekenning van rijkstractementen e.d. en in dat van het ministerie van justitie van vóór en na 1870 stukken betreffende de erkenning van kerkgenootschappen (denk aan de Afscheiding !). Stukken van een geheel andere categorie kunnen worden aangetroffen in de archieven van het departement van waterstaat en de provinciale waterstaatcolleges, nl. betreffende kerkgebouwen